

Müasir məktəb anlayışı bu gün bizi onun daimi inkişafda olan bir müəssisə kimi xüsusiyyətləri barədə düşünməyə vadar edir. Çünki onun bütün zamanlarda cəmiyyətin ehtiyac və tələblərinə cavab vermə bilməsi ciddi pedaqoji problem olaraq düşüncə obyektinə çevrilir. Bəzən məktəbi müəyyən zaman kəsiyində cəmiyyətdən təcrid olunmuş şəkildə təqdim etməyə çalışanlar da tapılır. Onu daha çox ayrıca götürülmüş bir obyekt olaraq formalasdırmaq, inkişaf etdirmək barədə düşünülür. Əlbəttə, bu nə qədər faydalı görünürsə də, əslində məktəbin real cəmiyyət müstəvisində olması, daha doğrusu, məktəbin özünün cəmiyyət, onun özü olması fikri ilə tərs mütənəbilik təşkil edir. Ona görə də müasir məktəbə müasir dövrün atributu kimi yanaşmaq, onu daha çox innovasiyaların mərkəzində, cəmiyyətin inkişafının nüvəsində, yaxud gələcəyə istiqamətlənmiş fəaliyyətlərin leymotivində qiymətləndirmək lazımdır.

Biz bu gün cəmiyyətin mərkəzində dayanmaq məktəbin böyük bir cəmiyyət hadisəsinə çevrilməsindən danışıq. O, daim özünün mövqeyində bir maraqlılıq nümayiş etdirməklə fərqliliyini sübut etməli, obyektivlik nümayiş etdirməklə qüdsiyyətini göstərməlidir. Ən başlıcası, görkəmində təhsil texnologiyaları ilə müşayiət olunan bir müasirliyin məzmununda düşüncə və idraki əks edən bir təhsil ocağının müəssisəsinə çevrilməlidir.

Çünki o, cəmiyyətin aparıcı qüvvəsi kimi uşaqların fəaliyyətini təşkil etmək üçün inkişafına xidmət göstərir. İstər idraki, istər hissi emosional, istərse də psixomotor cəhətdən onların formalaşmasını tənzimləyir.

Dünyada yeniliklərin artması, informasiyaların çoxalması özlüyündə mürəkkəbliliklər yaradır. Əslində, bu mürəkkəbliliklər özünün çətinlikləri ilə meydana çıxır ki, zaman-zaman bu çətinliklərdən yaxa qurtarmaq, onu dəf etməyə üçün insanlar müxtəlif tədbirlər görməyə məcbur olurlar. Bu gün belə tədbirlərdən biri kimi dövrün çağırışlarına müəssisə olmur. Belə çağırışlarla bəzən bütün bir əsrin çətinliklərinə aydınlıq gətirmək istəyi yaranır. Bunun üçün sənətlərdən qaçmaq, daha çox yaradıcı olmaq tələb edilir. Məşhur Amerika filosofu Ken Robinson "Ağımdan kənar" adlı kitabında yazır ki, "Dünya nə qədər mürəkkəbləşsə, onun çağırışlarına cavab vermək üçün bir qədər yaradıcı olmalıyıq". Əks halda, fəaliyyətimizdə yamalar, problemlərin düzgün həll yolunu tapa bilmərik. Bu keyfiyyətləri isə yalnız məktəbdə qazanmaq mümkündür. Bu yolda yardımçımız təfəkkür məktəbləri ola bilər.

Biz sabahın məktəbini yalnız düşünəcə, təfəkkür məktəbi kimi təsvir edirik. Yeri gəlmişkən, bu, həm də inkişaf konsepsiyasında göstərilirdiyi kimi, bizi gələcəyimizlə bağlayan və təhsil siyasətimizin əsasını təşkil edən paradigmalardan biridir.

Bəs onda ictimaiyyətin nəzərində yaxşı məktəb hansıdır? Elm və təhsil naziri Emin Əmrullayevın müsahibələrində birində bu suala cavabı belə olmuşdur: "Məktəb indikə qadınlarımızın topladığı bəzi şeyləri, yetişdirdiyi keyfiyyətləri, ölkənin inkişafına töhfə verən insandır". Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən bünövrəsi qoyulan və hazırda da uğurla inkişaf etdirilən müstəqil Azərbaycanın və onun təhsil quruculuğu üçün, xüsusən də ümumi təhsil sahəsində fəaliyyətlərin əsas fəlsəfəsini təşkil edən bu fikir prioritet xarakterini daha müasir məktəbi keyfiyyət baxımından simvolizə etməklə əsl dəyər ölçüsünə çevrilir. Əslində reallığımızdan irəli gələn bu fikir qarşımızda ciddi vəzifələr qoyur.

Hazırkı zamanda şagirdləri öz imkanları ilə qarşılaya bilən və onların marağını stimullaşdıran məktəblərin yaradılması təhsil fəaliyyətimizin əsasında durur. Zəat uşaqlar məktəblərinə müəllimlərinə sevdiyi kimi daha yüksək münasibət bəsləyir, hər an orada olmaqlarından fərəh hissi keçirirlər. Məktəblərdən böyük məhəbbət hissi ilə danışıq, dostları ilə birlikdə orada olmağa tələsirlər. Hər zaman sevimli və mehriban müəllimlərinin söhbətlərindən, diqqət və qayğısından məmnun qalır, onlara məsləhət yeri kimi yanaşırlar.

Ona görə də məktəb bütün fəaliyyətində şagirdlərinin etimadını doğrultmalı, öz növbəsində, ona bütün imkan və şəraitləri ilə cavab verməlidir. Eyni zamanda cəmiyyəti təmsil edən və onun kiçik bir modeli olan qurum kimi şagirdin maraqlarını dünyasının səhrisi aləminə çevirməlidir.

Məktəb icması haqqında pedaqoji düşüncələr

Ənvər ABBASOV,

Bakı Slavyan Universitetinin
prorektoru, pedaqogika üzrə fəlsəfə
doktoru, dosent, Əməkdar müəllim

Məktəb icması nədir?

İcma ərəb sözü olub lüğəvi mənası "bir neçə obadan ibarət daire", "itifaq", başqa sözlə, "cəm olmaq" deməkdir. Bu söz Azərbaycan dilinin lüğətində tərkibində olsa da, son dövrlərdə daha geniş miqyasda işlənməyə başlamışdır. Bu da xarici ölkələrdə mədəniyyət, təhsil və digər əlaqələr şəraitində meydana çıxmış və hazırkı vaxta qədər istifadə olunmuşdur. Çünki xarici ölkələrin təhsil sistemi daha çox demokratik əsaslar üzərində qurulduğundan təhsil müəssisələri ilə cəmiyyət arasında bəzi fərqlər vardır, bütün qüvvələr uşaqların inkişafına yönəlməlidir. Hər kəs özlüyündə cəmiyyət üzvü olaraq bunu başa düşdükdən məktəblərin və məktəbdə qədər təhsil müəssisələrinin fəaliyyətinə yaxından kömək göstərməyə çalışır. Məktəb özü də valideynlərdən ibarət qarşılıqlı münasibətdə olduğu tərəfdaşı ilə sıx əlaqələrin saxlanılmasına maraqlıdır. Valideynlərlə əlaqələri gücləndirir. Uşaqların hər birinin valideyni ilə müsahib olmağa maraqlıdır.

Məlum olduğu kimi, təhsil sistemi qapalı bir sistem deyil. Davamlı olaraq baş verən dəyişikliklər hesabına özünü ifadə etməklə, kampaniyə və keyfiyyət baxımından yeniləşməklə və daim dəyişməyə qadir olmaqla cəmiyyətlə münasibətdə açıqdır. Müasir şəraitdə onun şagirdyönümlü, tələbəyönümlü olması çeviklik və dinamizm kimi xüsusiyyətlərini artırır. Sosial sistem kimi diferensiasiyasına və dəyişməyə açıq olan xidmətlər mühtinin çevrilir. Belə ümumi təhsil mühiti təhsil alanların fəaliyyətini məhdudlaşdırmır. Əksinə, onların fəaliyyət imkanlarını genişləndirərək stimullaşdırır bilmək imkanı qazandır. Üzərinə düşən vəzifələri icra etmək məqsədi ilə maraqlı olan tərəflərə - valideyn təşkilatları və əlaqəli olan digər təşkilatlarla tərəfdaşlıq müstəvisində mükəmməl bir birlik yaradır. Hər bir məktəbin belə bir birlik yarada bilməsi onun potensial qüvvəsinə çevrilərək ümumi fəaliyyətindəki irəliləyişləri təmin edir. Əslində bu birgə fəaliyyət etibarini məktəb quruluşu formasında genişlənməkdə davam edir. Düzgün olaraq son araşdırmalarda da məktəb icması məktəb həyatını daha maraqlı etmək üçün müəllim, valideyn və şagird arasında yaradılmış sıx əməkdaşlıq hesab edilir. Eyni zamanda məktəb icması məktəblə bağlı insanların toplusu kimi baxılır. Nəzərə alınır ki, məktəb icması olan yerdə valideynlər məktəblə yaxından tanış olmağa imkan tapa bilər, bu prosesin

faal iştirakısına çevrilir. "Birlikdə öyrənmək, iştirak edirik və istirahət edirik" deyişi altında birləşə bilər.

Niyə məzə məktəb icması?

Dünyanın sürətli inkişafı, məlumatların çoxluğu və həyatı fəaliyyətlərin intellektual əsasda yüksəldiyi bir dövrdə təhsilin zəruri bilik, bacarıq və sənədlər əsasında keyfiyyətlə qurulmasını tələb edir. Bu, artıq məktəbin vəzifələrinin yerinə yetirilməsində yeni yanaşmaların təbiiyi, bu zaman təhsil nailiyyətlərinin yüksəldilməsində valideynlərlə, eləcə də məktəbdən kənar əlaqəli təşkilatlarla işinin yenidən qurulmasını tələb edir. Bu zaman məktəblərin, ailə, məktəb və digər yerli qurumlarla - ali təhsil müəssisələri, dövlət, səhiyyə, sosial xidmət təşkilatları və sairə qarşılıqlı tərəfdaşlıq fəaliyyətlərinin olması vacib şərt kimi qarşıya qoyulur. Göründüyü kimi, tərəfdaşlıq fəaliyyətinə inkişafımızın yeni mərhələsində vəzifələrin yerinə yetirilməsi məqsədilə artan məsuliyyətin bölüşdürülməsi, hesabatlılığın nəzərə alınması kimi yanaşılır.

İcma məktəbləri ABŞ təcrübəsində

Dünya təcrübəsində icma məktəblərinin maraqlı təcrübələri ilə qarşılaşmaq mümkündür. Belə ki, ABŞ-də yaradılmış İcma Məktəbləri Koalisiyası icma məktəblərini məktəb və digər icma resursları arasında həm məkan, həm də tərəfdaşlıq baxımından müəyyən edir. Bu əməkdaşlıq bir çox icma məktəblərindən heftən altı günü səhərdən axşama qədər o böyük açıq qalmaqda tələb etməklə onların icma üzvlərinin ailə ehtiyaclarına cavab vermək, pədalara əlaqə qura bildiyi məhəlli mərkəzinə çevrilməsinə imkan yaradır. Bu yüksək tərəfdaşlıq mədəniyyəti keyfiyyətli təhsil verən məktəblərin problemlərini həll etməsinə imkan yaradır. Eyni zamanda, yüksək keyfiyyətli təhsil təmin edilməsinə, şagirdlərin məşğulluğunun artırılması üçün məktəbdən kənar maneələrin aradan qaldırılmasına imkan verir. Həmçinin bu məktəblərin yanaşmaları bir çox hallarda təkrarlanan və sablonlaşdırılmış texnologiyalardan ibarət olmur. Əksinə, bütün tələbələrə, ailələrin, icmaların güclü qarşılıqlı münasibətləri əsasında spesifik yanaşmalar kimi formalaşır. Belə münasibətlər öyrənmə fəaliyyətində şagirdləri əlaqələndirməklə onların fəaliyyətini tənzimləyir və daha inamla irəliləmələrinin əsasına çevrilir.

Məktəb icmasının yaradılması

Araşdırmalar onu göstərir ki, ənənəvi olaraq müəllim-şagird-valideyn əlaqələrinin yaradılması onun ümumi təhsil işinə təkan verə bilməsi barədə düşünülmüş və Valideyn-Müəllim Assosiasiyası kimi bir ictimai qurum yaradılmışdır. Lakin müstə-

Müasir məktəb və onun sabahı

qillik dövründə təhsil müstəvisində yeni münasibətlər formalasdıqca vəziyyət təmamilə başlanmışdır. Artıq mediada və müxtəlif mətbuat səhifələrində həmin qurumun öz vəzifəsini yerinə yetirə bilmədiyi açıq şəkildə göstərilirdi. Bu qurumun fəaliyyətində zəif əməkdaşlıq müşahidə edilirdi. Məktəbdə şagirdlərin təhsil nailiyyətlərinə, ümumiyyətlə, inkişafına yönəlməmiş, onu əsaslı şəkildə dəstəkləyən ciddi əlaqələrin yaradılması özlüyündə bir zərurət kimi meydana çıxmışdır. Belə olan halda, ümumi təhsil vəzifələrinin tərəfdaşlıq prinsipi əsasında yerinə yetirilməsində tərəfdaş ola bilən, məsuliyyəti bərabər bölüşdürmə missiyasını daşıyan məktəb icması yarandı. 2015-ci ildən bu işin layihə şəklində həyata keçirilməsi başlandı. 50-dən çox məktəb icması yaradıldı.

Bu günün müəllimi haqqında qənaətlər

Heç şübhəsiz, bu günün müəllimlik düşüncəsində uşaqların gələcəyini çağırışlarına hazırlamaq barədə fikirlər əsas yer tutur. Onlar rəqəmsal, mürəkkəb, qeyri-müəyyən və dəyişkən xarakter daşıyan müasir dünyada uğur qazanmaq, yeniliklərlə dolu həyatda özünü yer tutmaq bacaran şəxslərə, eləcə də nəsillərin yetişməsinə səlahiyyət sahibi kimi xüsusi mövqə qazanırlar. Ona görə də zəruri bilik və bacarıqların mənimsənilməsinə dəstək verirlər. Şagirdlərin təhsil mühitini yaratmaq üçün yeni pedaqoji strategiyaların istifadəsi vacibdir. Elə strategiyalar ki, şagirdlərin öyrənməsinə və inkişafına şərait yaratsın, sosial və emosional bacarıqları inkişaf etdirdirsin. Həmçinin effektiv və fərdiləşdirilmiş pedaqogikanın tələblərinə cavab versin. Bütün bunların fonunda müəllim fəaliyyətini daim innovativ və peşəkərlikli inkişaf etdirmək istiqamətində qursun.

Belə olduqda müəllimləri və məktəbləri valideynlər və yerli icmalarla daha mükəmməl əlaqələr qurmağa, şagirdləri sosial məsuliyyət hissi və problemi həll etmə istiqamətində fəaliyyətlərə təşviq etmək asanlaşa bilər.

Bunun üçün isə innovasiyalara imkan yaradan, ona təşviq edən şərait olmalı, müəllimlərin yeni pedaqogikaları mənimsəməklə potensialını inkişaf etdirməsinə, qaçaqçı təcrübəni öyrənməklə peşəkərlikdən yüksəldilməsinə zəmin yaradılmalıdır. Müəllim xüsusi bir peşədir. Müəllimlər o insanlardır ki, daim ictimaiyyətin diqqətində olmaqla bərabər, tələblər, həmkarları və valideynlərlə birgə təmasdadırlar. Biliklər unudula bilər, amma müəllim obrazını unutmaz çətinlik. O daim hər kəsin düşüncə məkanında yaşayır. Odur ki, müəllim obrazının özəlliyi, onun struktur komponentlərinin öyrənilməsi, müəllimin obrazı ilə pedaqoji bacarığı arasında keyfiyyət əlaqəsinin qiymətləndirilməsi hazırda aktual problemlərdən biridir. Təcrübələr də onu göstərir ki, bir çox məktəblər sevimli müəllimlərinin tədris etdiyi

fənni daha yaxşı öyrənirlər. Bilin formalaşdırılması prosesində tədris metodları ilə yanaşı, müəllim obrazına da böyük əhəmiyyət verirlər. Başqa sözlə, şagirdlərin tədris prosesinə, mövzuya, müəllimə və nəhayət, məktəbə münasibəti məhz bu obraz vasitəsi ilə yaranır. Həqiqətən də, müəllim uşaqlara təkcə bilik vermir, xüsusən də bu gün yüksək texnologiyaların sürətli inkişafı dövründə bu daha qabarıq görünür. Müəllimin şagirdlərə qarşı əlaqəli əlaqələri yaradılması özlüyündə inkişaf edərək geniş miqyas alır. Belə qarşılıqlı əlaqə prosesində şagirdlər özlərinin şagird dünyalarını tapır və onu zənginləşdirməkdə israrlı ola bilərlər.

Məktəb-valideyn tərəfdaşlığı inkişafın hərəkətverici qüvvəsidir

İcmaların yaranmasında məktəb ailə münasibətləri yeni mahiyyət kəsb edir. Onların arasındakı əlaqələr əməkdaşlıq çərçivəsində çıxaraq tərəfdaşlıq mövqeyi qazanır və məktəb icmasını möhkəmləndirən vasitəyə çevrilir. Tərəfdaşlıq mövqeyində olmağa, istərsə də ailəni daha məsuliyyətli olmağa, şagirdlərin inkişafyönümlü dinamikasını bərabər izləməyə sövq edir. Belə münasibətlər müstəvisində məsuliyyətin bərabər bölüşdürülməsi təhsildə ümumi irəliləyişlərin əldə olunmasının təkanverici qüvvəsinə çevrilir. Bu münasibətlər eyni zamanda məktəb təhsilinin keyfiyyət artımında da aparıcı rol malik olur. Həmçinin məktəb-valideyn münasibətlərinin monolit birliyə çevrilir.

Şagirdyönümlü yanaşmaların sosial xarakteri

Şagirdyönümlü xüsusi yanaşma kimi müasir məktəbin daha işıqlı, parlılıq tələfləri kimi görünməkdədir. Bu, hər şeydən əvvəl, onun sosial xarakterindən irəli gəlir. Şagirdlə cəmiyyətin gələcək aparıcı qüvvəsi kimi dəyər verilir. O, cəmiyyətin mühüm hadisəsinə çevrilir. Beləliklə, cəmiyyət atributlarını yetişdirməklə özünü ifadə edir və zənginləşir. Bütün bu proseslər məktəb icması şəraitində daha effektiv və uğurlu olur.

Məktəblə bağlı olan insanların fəaliyyət mərkəzi - məktəb icması

Məktəb inkişafetdirici fəaliyyətində maraqlı olan tərəflərə qarşılıqlı və müstəqil çalışaraq tərəfdaşları ilə birləşir. Başqa sözlə, məktəb fəaliyyət mərkəzi kimi tərəfdaşları ilə mükəmməl birlik yaradaraq uşaqların təhsilini təmin edə bilər. Bu fəaliyyətlərin tənzimlənməsində mükəmməl tərəfdaşlıq əlaqələri həlledici rol oynayır. Belə bir mükəmməl əlaqənin yaranması, inkişafı prosesində də formalasmış müəyyən birliyə əsaslanır ki, bu birlik, əslində, məktəb icmasının xüsusiyyətlərinə uyğun təzahür edir.

Düzgün olaraq son araşdırmalarda da məktəb icması məktəb həyatını daha maraqlı etmək üçün müəllim, valideyn və şagird arasında yaradılmış sıx əməkdaşlıq hesab edilir. Eyni zamanda məktəb icmasına məktəblə bağlı insanların toplusu kimi baxılır. Nəzərə alınır ki, məktəb icması olan yerdə valideynlər məktəblə yaxından tanış olmağa imkan tapa bilər, bu prosesin faal iştirakçısına çevrilirlər. "Birlikdə öyrənmək, iştirak edirik və istirahət edirik" deyişi altında birləşə bilərlər.

ABŞ-də yaradılmış İcma Məktəbləri Koalisiyası icma məktəblərini məktəb və digər icma resursları arasında həm məkan, həm də tərəfdaşlıq baxımından müəyyən edir.

Ümumi təhsil vəzifələrinin tərəfdaşlıq prinsipi əsasında yerinə yetirilməsində tərəfdaş ola bilən, məsuliyyəti bərabər bölüşdürmə missiyasını daşıyan məktəb icması yarandı. 2015-ci ildən bu işin layihə şəklində həyata keçirilməsi başlandı. 50-dən çox məktəb icması yaradıldı.

İcmaların yaranmasında məktəb ailə münasibətləri yeni mahiyyət kəsb edir. Onların arasındakı əlaqələr əməkdaşlıq çərçivəsində çıxaraq tərəfdaşlıq mövqeyi qazanır və məktəb icmasını möhkəmləndirən vasitəyə çevrilir. Tərəfdaşlıq mövqeyində olmağa, istərsə də ailəni daha məsuliyyətli olmağa, şagirdlərin inkişafyönümlü dinamikasını bərabər izləməyə sövq edir.

Məktəb fəaliyyət mərkəzi kimi tərəfdaşları ilə mükəmməl birlik yaradaraq uşaqların təhsilini təmin edə bilər. Bu fəaliyyətlərin tənzimlənməsində mükəmməl tərəfdaşlıq əlaqələri həlledici rol oynayır. Belə bir mükəmməl əlaqənin yaranması, inkişafı prosesində də formalasmış müəyyən birliyə əsaslanır ki, bu birlik, əslində, məktəb icmasının xüsusiyyətlərinə uyğun təzahür edir.

